

**МАҲАЛЛИЙ ЎСИМЛИК ХОМ АШЁЛАРИ АСОСИДА ДАВОЛОВЧИ
ВАННА УЧУН ЙИҒМА ТАРКИБИНИ ЎРГАНИШ,
УНДАН СУВЛИ АЖРАТМА ТЕХНОЛОГИЯСИ**

Абдужалилова М.М., Назарова З.А.

Тошкент фармацевтика институти, Тошкент ш., Ўзбекистон Республикаси
Мавзунинг долзарблиги. Бугунги кунда асаб касалликларини даволашда қарийб 3000 дан ортиқ субстанция ва препаратлар ишлатилади, уларнинг ассортименти доимий равишда янгилашиб туради. Уларнинг 1/3 қисми доривор ўсимликлардан олинади. Самарали юқори технологиялар қайд этилиши муносабати билан ишлатилиб келаётган маълум бўлган ўсимликлардан олинган янги дори воситалар сони ошиб бормоқда. Доривор ўсимликларни ишлатилишини долзарблиги кенгайиб бориши кузатилмоқда, чунки

охирги пайтларда “дорилар касаллиги” номли нозологик тури пайдо бўлиб, Жаҳон соғлиқни

сақлаш жамияти кўрсаткичлари асосида 3-5 % беморларда дориларнинг ноўй таъсири кузатилган.

Доривор ўсимликларни ишлатилишининг ижобий томонлари, улар кам токсик хусусиятга эгаллиги ва узоқ давомли ноўй таъсирсиз ишлатилиши. Маълумки, бир қатор асаб ва юрак қон-томир касалликларида тинчлантирувчи сифатида даволашда доривор ўсимликларни қўлланилиши халқ табобатининг кўп йиллик тажрибасига асосланган. Кўпинча шифобахш ўсимликлар якка холда, ёки йиғма кўринишда ишлатилиб, кейинчалик улардан бошқа дори турлари (сувли ажратма, экстрактлар) тайёрланган. Ҳозирги кунда ҳам даволаш муолажалар

ичида фитотерапия кенг қўлланилади.

Тадқиқот мақсади: маҳаллий доривор ўсимлик хом ашёлари асосида ванна учун йиғма таркибини ўрганиш, ундан сувли ажратма технологиясини ишлаб чиқиш.

Усул ва услублар. Тадқиқот объекти сифатида тиббиётда кенг қўлланиладиган, ҳам захираси

кўп бўлган маҳаллий ўсимлик хом ашёларидан иттиканак ва тоғрайхон ер устки қисми, тирноқгул гули ва валериана илдизпояси билан илдизидан экокосметик ваннага мўлжалланган

тинчлантирувчи йиғма таркиби ва технологияси ишлаб чиқилган. Тайёрланган йиғманинг намлик даражаси, ундаги умумий кул миқдори, 10 % хлорид кислотаси эритмасида эримайдиган кул миқдори аниқланиб, МТХ да келтирилган талабларга жавоб бериши топилган. Йиғмадан ванна учун сувли ажратма тайёрлашда муҳим бўлган кўрсаткич, яъни экстрактив моддалар миқдори сувли ва спиртли ажратмаларда хом ашёдаги куруқ миқдорга нисбатан ҳисобланди. Йиғма таркибидаги флавоноидлар, каротиноидлар, эфир мойлари, аскорбин кислотаси асосий таъсир этувчи компонентлари бўлиб ушбу БФМ лар гуруҳлари йиғмани сифат белгилари сифатида аниқланган. Йиғманинг чинлигини аниқлашда адабиётлардан маълум бўлган сифат реакцияларидан фойдаланилди.

Натижалар: тайёрланган йиғмадан сувли ажратма дамлама тайёрланди. Дамлама олиниши мураккаб жараён бўлиб, ўсимлик хом ашёси хужайраларидаги таъсир этувчи моддаларни максимал даражада экстрагент сувга ўтишини таъминлаши зарур. Шунинг учун дамламани тайёрлашда қуйидаги омиллар ҳисобга олиниши керак: тозаланган сувнинг миқдори, ҳарорат,

хом ашёни миқдори ва бошқалар. Сифатли сувли ажратма технологиясида бир мунча экстракция қилиш усуллари ишлатилади; совуқ усулда экстракция олиш, иссиқ усулда ва қайнатмалар. Совуқ усули деярли замонавий фармацевтика амалиётида ишлатилмайди.

(Ҳозирда фақат гулхайри илдизидан дамлама совуқ усулда олинади). Биз дамламани иссиқ усул билан XIДФ да келтирилган усулда тайёрладик. Даволовчи ванна учун дамламадан 1-

2

л битта ванна ҳисобидан олинади.

Хулоса: экокосметик ванна учун тинчлантирувчи йиғманинг илк бор таркиби, технологияси ишлаб чиқилди. Физик-кимёвий кўрсаткичлари: йиғма намлиги 14 % дан кам бўлмаслиги, экстрактив моддалар миқдори 20 % дан кам эмаслиги аниқланди. Йиғманинг чинлиги сифат реакциялар ёрдамида аниқланиб, ундан XI ДФ да келтирилган технологияси асосида дамлама тайёрланди. Битта ванна учун 1-2 л тайёрланган дамламадан олиниши ўрнатилди